

УДК 130.2

Ганна Костенко

ІМПЕРСЬКІ СТРАТЕГІЇ ТА ДИСКУРСИ ПАНУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Проаналізовані імперські стратегії та дискурси панування у сучасній українській культурі, їх прояви в українській літературі на основі постколоніальної та культурно-антропологічної методологій. Інтеграція та консолідація української національної культури відбувається як важливий державотворчий та глобалізаційний процес. Сам стан постколоніальності сучасної української культури вимагає нових комплексних українознавчих філософських досліджень, в тому числі і з емансипаційною, деколоніальною соціально-терапевтичною метою. Питання імперських стратегій панування, постколоніального дискурсу та глобалізації висвітлювали у своїх працях Г. Грабович, Т. Гундорова, Н. Зборовська, М. Павлишин, О. Титар, Е. Томсон, О. Юрчук. Доводиться, що поширення антиколоніального наративу є певним кроком у доланні колоніальної спадщини, але набагато ефективніше долання колоніалізму відбувається через демократизацію та поширення одночасно різних видів дискурсів – постколоніального, деколоніального, постімперського, антиколоніального, мультикультурного. Сучасна українська культура демонструє як антиколоніальні, так і постколоніальні дискурси. Соціополітичні та соціокультурні події останнього часу особливо актуалізують антиколоніальні дискурси, що обумовлено усвідомленням України як колишньої колонії. При цьому постколоніальні дискурси демонструють також не тільки загальносвітову, але й національну українську специфіку. Ми бачимо, що колоніалізм в Україні, і, відповідно, імперський ресентимент колишньої метрополії щодо українських земель, це не лише історичний феномен, а умова, що визначає і породжує нові конфлікти, аж до збройного протистояння. Загалом тексти української сучасної літератури з огляду на стан постколоніальності нами класифікуються на два типи: 1) тип, що зосереджений на деконструкції імперського (постмодерний постколоніалізм), 2) тип, що відновлює українську національну міфологію (національно орієнтований постколоніалізм). Проаналізовані сліди імперського як у корисному щодо націоцентричного побудування сенсі, так і у негативному, коли під маскою постмодерну реставрується культурне поле відносин Імперія-Колонія. Зроблено висновок, що національна українська культура буде ефективно розвиватись лише за умови деконструкції основних імперських стратегій та розвінчання основних імперських міфів.

***Ключові слова:** постколоніальні дослідження, українська ідентичність, філософія культури, імперія, національна культура, дискурс, імперська стратегія.*

Ganna Kostenko

IMPERIAL STRATEGIES AND DISCOURSES OF DOMINATION IN UKRAINIAN CULTURE

The imperial strategies and discourses of domination in modern Ukrainian culture, their manifestations in the Ukrainian literature on the basis of post-colonial and cultural-anthropological methodologies are analyzed. Integration and consolidation of Ukrainian national culture is an important state-building and globalization process. The very state of postcoloniality of contemporary Ukrainian culture demands new integrated philosophical studies of Ukrainian studies, including the emancipatory, decolonial socio-therapeutic goal. The questions of imperial strategies of domination, postcolonial discourse and globalization were covered in his writings by G. Grabovich, T. Gundorov, N. Zborovsk, M. Pavlyshyn, O. Titar, E. Thomson, O. Yurchuk. It is argued that the proliferation of an anti-colonial narrative is a definite step in overcoming the colonial heritage, but much more effective in overcoming colonialism is through democratization and the simultaneous spread of different types of discourses - postcolonial, decolonial, post-imperial, anti-colonial, multicultural. Modern Ukrainian culture demonstrates both anti-colonial and post-colonial discourses. Socio-political and socio-cultural events of the last time especially actualize anti-colonial discourses,

which is due to awareness of Ukraine as a former colony. At the same time, post-colonial discourses also demonstrate not only global but also national Ukrainian specifics. We see that colonialism in Ukraine, and, accordingly, the imperial resentment of the former metropolis with respect to Ukrainian lands, is not only a historical phenomenon, but a condition that determines and generates new conflicts up to an armed confrontation. In general, the texts of Ukrainian contemporary literature in view of the state of postcolonialism are classified into two types: 1) the type that focuses on the deconstruction of the imperial (postmodern post-colonialism), 2) the type that restores the Ukrainian national mythology (nationally oriented post-colonialism). The traces of the imperial are analyzed in the useful sense of the national-centered construction, and in the negative, when under the postmodern mask the cultural field of the Empire-Colony relations is restored. It is concluded that national Ukrainian culture will develop effectively only if the main imperial strategies are deconstructed and the main imperial myths are debunked.

Key words: postcolonial research, Ukrainian identity, philosophy of culture, empire, national culture, discourse, imperial strategy.

Постановка проблеми. Нова постколоніальна доба в сучасній українській культурі ставить по-новому питання ефективності імперських стратегій та боротьби з ними через опір та нові освітні, та емансипаційні практики. Інтеграція і консолідація української національної культури відбувається як важливий державотворчий та глобалізаційний процес. Сам стан постколоніальності сучасної української культури вимагає нових комплексних українознавчих філософських досліджень, у тому числі і з емансипаційною, деколоніальною соціально-терапевтичною метою, оскільки є історико-культурним досвідом після травми перебування національної культури під тоталітарно-імперським пануванням.

Аналіз досліджень і публікацій.

Дослідження дискурсів панування та опору імперії в українській культурі продовжують постколоніальні дослідження (студії), що стали вже зразковими для подібної проблематики. Центральні роботи, присвячені розробці антиколоніального та постколоніального дискурсу, належали Е. Саїду [13], Ф. Фанону [16], М. Павлишину [12], Г. Грабовичу [7], О. Забужко [9]. Також деякі питання постколоніального дискурсу та глобалізації висвітлювали у своїх працях Т. Гундорова [8], Н. Зборовська [10], О. Титар [15], Е. Томсон [14], О. Юрчук [17].

Мета дослідження – проаналізувати імперські стратегії та дискурси панування у сучасній українській культурі, їх прояви в українській літературі на основі постколоніальної та культурно-антропологічної методологій.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Антропологічний підхід до аналізу постколоніальної проблематики має бути побудований як такий, що синтезує міждисциплінарний дослідницький доробок, залучивши до дослідження, крім власне постколоніальної методології Е. Саїда, Г. Б'яб'ї, Ф. Фанона, Г. Грабовича, Е. Томпсон, Г. Ч. Співак, досвід теорії травми і психоаналіз (К. Карут, З. Фройд), соціокультурний аналіз (Ж. Бодрійяр, А. Бергсон, С. Жижек), літературознавчі студії (О. Забужко, М. Павлишин, Г. Грабович, П. Іванішин), дослідження теорії нації (Б. Андерсон, К. Гірц), етносу (Е. Сміт), влади (М. Фуко, П. Бурд'є), історичних, політичних та економічних передумов

колоніального та постколоніального стану української сучасності.

Про постколоніальні студії та дослідження починають говорити з другої половини ХХ століття, по закінченню Другої світової війни у зв'язку з отриманням рядом країн-колоній західної Європи незалежності від метрополій. Поряд з постколоніалізмом вживають термін антиколоніалізм. За М. Павлишином, до думки якого ми приєднуємось, «антиколоніальним» варто вважати простий опір колоніалізму; спроби перевернути з ніг на голову ієрархії колоніальних вартостей (наприклад, не імперський псевдоуніверсалізм, а неповторна сутність нації є джерелом усіх вартостей); спроби на місце імперських («фальшивих») міфів поставити («правдиві») міфи національного визволення. Своєї полемічної виразності і політичної заангажованості антиколоніалізм досягає коштом прямого успадкування структур колоніалізму» [12, с. 532]. М. Павлишин розрізняє антиколоніалізм і постколоніалізм, і вважає останній більш складним та прогресивним методом націєбудування. «Постколоніальним можна вважати протистояння на рівні не простого заперечення колоніалізму й схвалення протилежного (як звичайно, нації), а на рівні усвідомлення. Постколоніальному ставленню притаманне використання досвіду як колоніального, так і антиколоніального, і розуміння відносності цих двох історичних структур. Постколоніальна свідомість... їй притаманна схильність до плюралізму, толерантності, компромісу й іронії» [12, с. 532]. Також дослідниками запропоновано певне розділення всередині терміну постколоніалізм: «В українській історичній ситуації ... можна вважати етапами становлення національної свідомості в межах літератури: постмодерний постколоніалізм (деконструкція імперського) та національно орієнтований постколоніалізм (створення культури, що має працювати на українську національну міфологему заради неї самої)» [17].

Виходячи з вище згаданого, однією з провідних рис антиколоніалізму можна виділити певне мавпування, віддзеркалення імперських міфів та системи цінностей. З одного боку, – це обмежує розвиток руху до національного самопізнання колоній в рамках антиколоніалізму, зводить його до простого заперечення в полі бінарної опозиції «свій-чужий». З

іншого, дзеркальна відповідь на імперські виклики дає моральний дозвіл широко використовувати інструментарій метрополії – мову, риторичні фігури, знакову систему тощо та надає всьому дискурсу об'ємності та полемічної гостроти. Наприклад, меметичний троп спільного імперського минулого фашисти/дедивоювали мавпується, відповідно, рашисти /онуки ...(витрачали). Блюзнірська картинка з того ж дискурсу спільного минулого колонії та метрополії «може повторити» віддзеркалюється, з боку офіційної риторики, трагічним «ніколи знову», а з іншого, народного боку, таким саме «може повторити» з роками стрімкого падіння економіки Російської Федерації і схематичними фігурами злягання російської та іноземних валют. Тобто, те саме «просто» заперечення виявляється не таким вже й простим, багатим на сенси і з точки зору відображення суспільної свідомості, і з точки зору емоційної виразності саме антиколоніального контенту. Одним із найяскравіших представників тренду антиколоніалізму в сучасному медійному просторі, а саме у блогосфері, є творчість блогера, що виступає під псевдонімом «Горький Лук» на платформі «Живий журнал» [3]. До певного часу його доробок обмежувався мережевими текстами, що розходилися багатотисячними копіями та перепостами, у 2015 році харківське видавництво «Віват» оформило ці тексти у вигляді книжки «Ноука от Горького Лука» [6], включивши їх у царину літератури в реальному часу та просторі. Видавець так характеризує свій продукт: «Ця гостра політична сатира поза політкоректністю від відомого блогера є ніщо інше як набір інформаційної війни в наш далеко не мирний час. Збірка текстів, які часто виходять за рамки пристойності, оскільки автор не відмовляє собі в праві називати речі по іменах, наповнена мережовим жаргоном та лексикою для дорослих. У вигляді вигаданих «ноук» в іронічному тоні розвінчуються міфи про російську державну винятковість, висміюються імперські амбіції та претензії на право визначати майбутнє своїх сусідів. Лише за декілька місяців проект увійшов у топи блогів, новин та оглядів, збираючи рекордну кількість переглядів та коментарів. Лекції «Лукової катедри» читають українські студенти, добровольці і бійці ВСУ, домогосподарки в Одесі і бізнесмени у Харкові. І всі нестримно регочуть» [6, с. 2].

При ознайомленні з текстами цього автора ми наочно бачимо, як ситуативний мережевий стьоб як спосіб самовираження суб'єкта спілкування переростає в винятково влучну політичну сатиру без кордонів з боку жанрових, лексичних та інших форматів. Однак, сприймати тексти «Збірки лекцій по кацапознавству» лише як висміювання імперських зазіхань «Країни південного узбережжя північного льодовитого океану» було б певним формальним обмеженням. Наразі ми маємо важливу функцію подібних текстів – терапевтичну і сам автор визнає, що саме такою була його мета, коли він починав писати блог, у листопаді 2014 року: «Найстрашнішим

була дезорганізація, паніка, апатія, фрустрація української мережевої спільноти. Нас б'ють – нема що відповісти. У формі стьобу я став відповідати за всіх. Не те щоб я вів полеміку, когось звинувачував чи виправдовував. Просто я намагався все зводити до сміху» [11]. Сміх розглядається як знаряддя спротиву та культурна зброя в інформаційній війні: «Сміх – це зброя. Усвідомити аргументацію – поперше, це довго, по-друге, на неї можна відповісти такою ж маячнею. Коли тебе висміюють, нема що сказати. У війні за мізки ми вже перемогли: національної депресії немає, немає страху». Тут сміх стає знаряддям національного виживання та спротиву, часто сміх залучає насамперед несвідомі механізми, оскільки, як зазначає Горький Лук: «Треба було вийти з сього задушливого умняка, коли тобі доводять, що ти підарас. Це обстановка дискусії дев'яностих: ти повз моєї машини проходив? Проходив. Фотографував? Так. Тепер ти мені винен фотоапарат і квартиру. Цей російський дискурс мене реально вибішував. А сміх все це помножує на нуль, люди перестають боятися» [11].

Анрі Бергсон характеризує сміх як засіб, що здатний подолати певну інертність, забарливість у житті, коли людина стикається з новими обставинами, але не може швидко і адекватно відреагувати на них, у результаті чого отримує певний прогаш, втрату ресурсу в життєвих ситуаціях, що викликає сміх у спостерігачів. Він потрактовує номінування комічним як підсвідому реакцію спільноти на невміння пристосуватися, як маркер небезпечності відсутності адекватної реакції на виклики. Як приклад, він наводить випадок перехожого, який не встигає змінити звичну траєкторію руху і тому падає, нашттовхнувшись на несподівану перешкоду [1]. Очевидно, що у випадку текстів Горького Лука ми маємо справу саме з адаптацією суспільства після подібного зіткнення зі зміненою реальністю і значною втратою ресурсу внаслідок несподіваності та неочікуваності цієї атаки. Нашого умовного українського «колективного перехожого» з прикладу А. Бергсона довгі роки привчали до перебування в рамках парадигми Імперія-Колонія. Причому в суспільно прийнятній транскрипції «братерства», тобто за збереження культу центру, культу Імперії несиметричність відносин пом'якшувалася та заколисувалася евфемізмом уявної спорідненості. Зрабований, за терміном М. Міхновського, народ мав сприймати від метрополії месидж про те, що він не раб, а брат – попри те, що фактично його будуть використовувати як раба. Коли певна інертність суспільної думки колонізованої спільноти нашттовхнулася на нові обставини імперської відкритої агресії, саме масова безпорадність, породжена фальшивим «братерством», загальмованість адекватної реакції викликала окремо сміх імперської спільноти – ватро згадати той шквал радості і нескінченних жартів у соцмережах та російських мас-медіа на тему кастрюлеголових, бандерлогів, скаклов і багато

іншого. Так про це пише Горький Лук: «Розгублені і нерозуміючі, що відбувається, ми (українці) питалися у вас (примітка - маються на увазі жителі Російської Федерації – Г. К.), доказували, що ви помиляєтеся, запевняли, що все це (звинувачення українців) брехня. Що ми чули у відповідь? Звіриний вій та первісну радість: «Крим наш!», «Хохли сасіте!», «Укропи здохніть!» [6, с. 5]. Гумор у текстах Горького Лука перезаряджає ситуацію, пропонує нові шаблони реакцій колонізованої спільноти, більш адекватні викликам, які виставляє агресивне імперське: «Важнейшая этическая проблема, которую так и не решили растерянные солдатики в Крыму: «Можно ли стрелять в русских?», должна быть переформулирована: «Можно ли не стрелять в русских?» И это не мы тут на кафедре выдумали, мы просто суммируем исторический опыт – все, кто без размышления стрелял в кацапов, как минимум выжили, как максимум – живут хорошо» [2].

Сатира Горького Лука тренує гнучкість та адекватність новим обставинам, тавруючи інертність: «... на огороде закопанный дедовский кулемет – тоже вроде есть, та бежать и откапывать лень. Может, на цей раз не поднадобится? Проще подождать, пока москали в хате напьются, отпиздят газду, помацают за цыцки газдыню, спялят сарай, насрут на прощание в колодец и уйдут. Ну и шо? Ушли же, даже лисапет не забрали! И котик он, дывы, повернувся – втик, як кацапи гуляли, а зараз додому прийшов, няче, йисты просят. Все зараз добре, а погане все минуло. А кулемет нехай дали лежить прикопанный. Вот так в организме проявляется недостаток ненависти – когда тебя е... понемногу, и ты уже сам не понимаешь – на какой стадии надо бежать откапывать пулемет? А когда доходит, что уже пора – так и хата сгорела, и газдиня лежит в колодеце, и котика твоим же лисапетом переехали» [2].

Автор не тільки пропонує інші життєві стратегії для колонізованої нації, які автоматично будуть руйнувати існуючу колоніальну парадигму. Він перетворює Імперію бергсонівським перехожим, перериває традицію домінування, нашттовхуючи інерційний нарратив імперської міфології на перешкоду логіки та здорового глузду – а в ролі спостерігачів падіння виступають вже представники колонізованої нації, що з подивом і полегшенням позбавляються імперського гіпнозу через сміх. Міф Імперії падає і розбивається: «– Дедываивали!.. – Так у всех воевали. – Мы очистили Европу от фашизма!.. – США очистили целое полушарие от японского милитаризма. А это десять европ по площади и населению. И не бьют себя в грудь копытом. Тем более, вы не от фашизма очистили, а от Гитлера. Фашизм, судя по вам же, жив и здоров. – Мы первыми полетели в космос! – На сорок секунд раньше американцев? Ну, тогда это спортивное достижение, а не цивилизационное. Вот если бы вы сто лет летали в космос монополюно... Как испанцы в Америку. А так, обошли на рывке. Американцы зато по Луне на машинках катались. А вы нет. – Но

советская космонавтика...– С ракетостроением на Украине, космодромом в Казахстане и татаринном в кабине? Насколько мне известны этапные достижения российской космонавтики – это утопили «Мир» и обрушили гнилую крышу сарая на «Буран» [6, с. 66]. «– Православие! Народ-богоносец! Третий Рим! Святой преофигенный... – Не православие, а ортодоксия, восточная ересь, самая малочисленная и маловлиятельная из трех основных ветвей христианства. Да и выжило православие исключительно благодаря паническому осадному положению и глухой самоизоляции, как экзотический культ. – Мы изобрели...– Архимед, Эвклид, Ньютон, Галилей, Эйнштейн?...» [6, с. 67]. «– Русский балет и литература...– Калька западной школы и методики, доведенная усилиями до уровня. Северокорейские дети после пяти лет дрессировки танцуют «калинку-малинку» лучше русских. – Мы самая большая в мире страна!.. – Что лучше: гектар болота в центре Москвы? ***Дальше начинается невнятное рычание про танки и ядерное оружие» [6, с. 67].

Крім терапевтичної дії, яка відбувається завдяки переозначенню об'єкта та суб'єкта сміху в парадигмі Імперія-Колонія, тексти Горького Лука мають ще дослідницьку цінність. Причому, не тільки як матеріал для дослідження, що ми наразі проводимо, але і як власне своєрідне фахове дослідження, тому що вони несуть не тільки розважальну та терапевтичну функцію, а й певне нове знання. Так, «Ноука від Горького Лука», як жартома є названям цей корпус еkleктичних текстів, дійсно вибудовує певну розлогу і внутрішню несуперечливу картину бачення і сучасного збройного конфлікту, і історії, що передувала та призвела до нього. Мабуть, мало які світові студії русистики, створені за підтримкою та цілком у лоні імперської парадигми Російської Федерації та Радянського Союзу, дадуть так багато інформації про реальну метрополію, як цей «ноучний» блог. Аналіз, якому піддає Горький Лук особливості націєбудування як з українського, так і з російського боку, по формі виглядає поверховим та гумористичним, але по суті відповідає методології, запропонованій провідними теоретиками націоналізму, такими як Б. Андерсон та Е. Сміт. Саме за їх настановами він розбирає механіку побудови національного імперського міфу, супутно розглядаючи деякі міфологічні повідомлення (за Р. Бартом), які використовувалися як аксіоми – тут і «велич» російської класичної літератури, і індустріальна «міць», і «історичне старшинство» щодо колонізованих народів, і багато чого, що мало до сього моменту суголосну авторові фахову оцінку у вузьких колах дослідників, але у міфологічному мисленні масової свідомості продовжувало самовідтворення та натуралізацію владного міфу Імперії. Деконструкція, завдяки поєднанню засобів комічного і квазінаукового – «ноучного» – підходу, відбувається весело і впевнено, що може викликати

(як і при будь-якій деконструкції міфу) як захват, так і внутрішній спротив. «Це паперовий набій інформаційної війни, осколки якого розлетілися в медіапросторі цитатами, анекдотами, афоризмами та перепостами. Якщо він відтягує вам руки – поставте його на місце, і більше не чіпайте боєприпас. Але запам'ятайте, що третьої щоки, щоби підставити під удар, у нас вже немає. Обидві щоки ми вже використали: по одній отримали за довіру розбійників, а потім по другій – за недовіру своїм очам. Ера милосердя починається тільки після Дня перемоги» [6, с. 7].

Виняткова яскравість тропів, зневажання сталими поглядами на тексти, влучність та меметичність мови – це і багато іншого стали причиною надзвичайної популярності блогу. Статистика платформи лівджорнал каже про біля мільйона відвідувань блогу за місяць – небагато серйозних новинарних та публіцистичних медіаресурсів можуть похвалитися такою численною аудиторією. При переході даної блогової платформи під контроль медіакорпорації з російським управлінням у листопаді 2016 року, автор відкрив власний сайт. Там він викладає поточні тексти вже іншої тематики – наразі Горький Лук відслужив в добровольчому загоні тактичних парамедиків ASAP EMS «Ангели Тайри», тож опрацьовує армійські сподаги та випробовує нові жанри для свого пера.

Спираючись на статистику відвідування блогу та тиражність виданої книги, можна зробити висновок, що розробка саме антиколоніального дискурсу в сучасному медіапросторі є запитуваною, плідною та загальною потребою. На прикладі згаданих мережових текстів можемо бачити ефективність антиколоніалізму як в плані деконструкції імперських міфів, так і з точки зору вибудовування власної національної позитивної міфології. Горький лук, цілком у рамках використання імперського інструментарію, пише російською мовою. Тому ворожі націєтворенню імперські міфи руйнуються саме імперським знаряддям, і у першу чергу у носіїв саме цієї мови.

Досягаюся одразу дві цілі. Перша – російськомовні українці мають змогу очистити власну свідомість шляхом розвінчування навіяних вартостей чужої культури. І друга, не менш важлива в умовах інформаційної агресії – деконструкція сталої імперської міфології на полі суспільної свідомості супротивника, зміна системи координат проімперської ієрархії з того боку лінії зіткнення. В цьому випадку ми можемо побачити локальний прояв постколоніальної іронії долі, коли мова імперії, як знаряддя, що багато століть було дієвим інструментом колонізації, повертається такими текстами проти самого носія імперського світогляду та захищає суверенність нації та національного. Звертає на себе увагу як художній прийом перекинування мови колонізатора, як частина метатексту колонізованої нації, сфокусування на неявних прийомах сили колонізатора. Автор активно

використовує жаргонізми, еративи, міспелінг та інші засоби мовних ігор. Його перу належать такі широко відомі мему, як Деватное мая (мається на увазі 9 травня, День перемоги у Радянському Союзі), Северная (Північна) Нігерія, південний берег Льодовитого океану, дедиваєвали (одним словом, множина), наука кацапознавства (російською з українською вимовою, перше слово через О), і багато інших.

Ефективність та актуальність антиколоніального дискурсу в реалізації зіткнення свій-чужий також проявлена у створенні цими текстами власної міфологічної історії нації, яка б навряд чи виникла в інших умовах, без провокації ззовні. Так, наприклад, у коментарях до запису від 13.05.16, коментатор із Російської Федерації, гість блогу, озвучує відомий імперський штамп про виникнення України: «Смешно как вы Ленина ненавидите. А он вам страну создал из славного куска нашей». На що одразу отримує відповідь: «Смешно как вам киевские князья страну создали, а у вас, потомков мокшанских жабоедов, не пойми откуда сакральная корсунь, исконный кенигсберг и священный сахалин» [4].

Таке віддзеркалення перевертає парадигму старший-молодший брати, дає оцінку діячу імперії, висміює безпідставні територіальні імперські амбіції.

Є і більш цілісні «концепції», що також вдало обігрують чужі пропагандистські шаблони. Ось так Горький Лук починає свою розповідь про фатальну для економіки Російської Федерації залежність від експорту вуглеводородів: «Мы, нащадки Древних Укров, сделали много великих и славных дел. Мы постригли мамонтов, чтобы связать себе из шерсти теплые шарпеточки, и голые Proboscidea, прикрывая срам большими ушами, с позором убежали в Африку, где и водятся до сих пор. Мы утопили Атлантиду, чтобы посмотреть, как воно бовкне? – зато потом, прославшись, выкопали ложками Чёрное море, а из отвалов насыпали Кавказ. Один раз, увлѣкшись креативом, мы реально спорили х...ню и построили Москву. Убедившись в том, шо идея была нездоровая, мы решили исправить ошибку и послали своих западенских геологоразведчиков в Сайберию искать углеводороды – и, конечно же, нашли их. А, может быть, и просто подбросили их кацапам, как наркотики. Шо нам стоит, если мы море выкопали? А затем насверлили дырок в земле и проложили трубы. Многоходовочка» [5].

Як здається, процес вибудовування власного національного виглядає більш загальноприйнятним та позитивно оцінюваним в суспільстві, ніж процес деконструкції та нищівної критики чужого імперського. Але ця критика, з огляду на досліджувані тексти та супутні суспільні процеси, запитуваність та актуальність подібних розробок, є неунікною частиною набуття національної самосвідомості. Етапові постколоніального синтезу двох культур, колонізованої та колонізаторської, має передувати антиколоніальний етап аналізу, деконструкції та

вибіркової відмови від певної імперської культурної спадщини.

Висновки. Антиколоніальні студії, дослідження імперських стратегій є зазвичай важливими та актуальними для суспільства будь-якої молоді держави, яка нещодавно відкинула рамки імперської спільності. Більше того, саме ступінь артикульованості та вираженості антиколоніального руху в культурі колонізованої нації є запорукою швидкого та відносно безболісного формування як політичної державності на основі деколонізованого народу, так і власне культурної самодостатності того ж народу. Вірно і зворотнє – якщо процес виокремлення національного переходить із культурної та політичної площини в сферу тривалого збройного протистояння, то можна зробити висновок, що дискурс антиколоніалізму є / був досі недостатньо вираженим чи замовчуваним з тих чи інших причин. Вже поширення антиколоніального нарративу є певним кроком у доланні колоніальної спадщини, але набагато ефективніше долання колоніалізму відбувається через демократизацію та поширення одночасно різних видів дискурсів – постколоніального, деколоніального, постімперського, антиколоніального, мультикультурного тощо. Сучасна українська культура демонструє як антиколоніальні, так і постколоніальні дискурси, соціополітичні та соціокультурні події останнього часу особливо актуалізують антиколоніальні дискурси, що обумовлено усвідомленням України як колишньої колонії, при цьому постколоніальні дискурси демонструють також не тільки загальносвітову, але й національну українську специфіку, в тому числі на рівні реалізації в романній поетиці та публіцистиці. Оскільки питання постколоніальних дискурсів актуалізовано у зв'язку з боротьбою України за незалежність протягом XX – XXI століть, то такий аспект дослідження вимагає розгляду української культури нинішнього періоду у зв'язках із загальними громадськими та соціокультурними змінами, наразі подібного роду досліджень, що мають синтетичний, міждисциплінарний характер, як здається, недостатньо, і перспективи подібного напрямку розробки проблематики будуть зростати.

Сучасність подає свої вимоги – ми бачимо, що колоніалізм в Україні, і, відповідно, імперський ресентимент колишньої метрополії щодо українських земель, це не лише історичний феномен, а умова, що визначає і породжує нові конфлікти, аж до збройного протистояння, і тому він вартий дослідницької уваги. Саме намагання розуміння плину даної ситуації конфлікту через дискурс колоніальних відносин має дати дослідникам та спостерігачам максимально інформації про характер, витоки та наслідки цього процесу. До того ж, попри недостатню увагу сучасних суспільних дослідників, тема усвідомлення згубної української колоніальної залежності має багату історію, сягаючи до початків формування європейських націй та збігаючись

історично з загальносвітовими тенденціями дослідження націй як феномена.

Загалом, тексти української сучасної літератури і публіцистики, з огляду на стан постколоніальності, можна умовно класифікувати як такі, що зосереджені скоріше на деконструкції імперського (постмодерний постколоніалізм), і такі, що більше працюють на створення української національної міфологеми, так званий «національно орієнтований постколоніалізм» [17]. Однак, досліджуючи різні грані постколоніальних проявів, ми не можемо і не маємо права не звернути увагу на реплікацію та відтворення у культурі імперських практик, що продовжують і закріплюють наявний зв'язок Імперія-Колонія та анулюють намагання становлення автономного культурного національного поля. У цій ситуації очевидно, що нова універсальність постмодерністичного – «хай квітнуть всі квіти» – терпить поразку: маргіналізоване впродовж століть національне не може конкурувати на рівних з тоталітарно-імперським, яке весь час використовувало його як ресурс, тому саме деструкція Імперії у стані постколоніальності виходить на перший план. Актуалізується антиколоніалізм, що саме здійснює деконструкцію. Однією з провідних рис антиколоніалізму можна виділити певне мавпування, віддзеркалення імперських міфів та системи цінностей. З одного боку, це обмежує розвиток руху до національного самопізнання колоній в рамках антиколоніалізму, змушує його до простого заперечення в полі бінарної опозиції «свій-чужий». З іншого, дзеркальна відповідь на імперські виклики дає моральний дозвіл широко використовувати інструментарій метрополії – мову, риторичні фігури, знакову систему тощо, та надає всьому дискурсу об'ємності та полемічної гостроти. Таким чином, ми можемо спостерігати сліди імперського як у корисному щодо націоцентричного будівництва сенсі, так і у негативному, коли під маскою постмодерну реставрується культурне поле відносин Імперія-Колонія. Національна українська культура буде ефективно розвиватись лише за умови реконструкції основних імперських стратегій та розвінчання основних імперських міфів.

1. Бергсон А. Сміх: Нарис про значення комічного / Анрі Бергсон. Пер. Євгенія Єременко; Упоряд. Костянтин Сігов. – Київ: ВД "Києво-Могилянська академія", 1994. – 168 с.

2. Горький Лук. Бегемоты и антилопы или Лекция о ненависти // Горький Лук. Журнал ноучной мысли. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://gorky-look.org.ua/index.php/2015/04/08/lj-import-51808/>

3. Горький Лук. Горький Лук. Горький Лук. Журнал ноучной мысли // Горький Лук. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://gorky-look.livejournal.com/>

4. Горький Лук. Идет с горы крестьянский комсомол // Горький Лук. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://gorky-look.livejournal.com/98853.html>

5. Горький Лук. Куфать нефтего // Горький Лук. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://gorky-look.livejournal.com/57567.html>

6. Горький Лук. Ноука от Горького Лука. – Х. Виват, 2015. – 416 с.

7. Грабович Г. Плоди колоніалізму та пастки постколоніалізму / Григорій Грабович // Сучасність. – 1992. – № 7(липень). – С. 57 – 63.

8. Гундорова Т. Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на сході Європи / Тамара Гундорова // Постколоніалізм. Генерації. Культура / За ред. Т. Гундорової, А. Матусьяк. – Київ: Лаурис, 2014. – 336 с. – С. 26 – 44.

9. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.litmir.me/br/?b=199820&p=1>

10. Зборовська Н. «Наша пані» Леся Українка у тлумаченні Оксани Забужко (інтелектуальні парадокси культурного фемінізму) / Ніла Зборовська. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11435/11-Zborovska.pdf>

11. Нужно, чтобы Россия ассоциировалась не только с Гагариным, но и с говённым творожком, – блогер Горький Лук / Интервью з блогером Олексія Батуріна // Журнал Фокус. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://focus.ua/society/339005/>

12. Павлишин М. Постколоніальна критика і теорія / Марко Павлишин // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996. – С. 532 – 535.

13. Саїд Е. Культура і імперіалізм / Е. Саїд; пер. з англ. – Київ: Критика, 2007. – 608 с.

14. Томпсон Е. Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм / Ева Томпсон. – Київ, 2006. – 368 с.

15. Титар О. Українські національні і культурні ідентичності у глобалізованому світі (на прикладі культури Слобожанщини): монографія / О.В. Титар. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 349 с.

16. Фанон Ф. Гнані і голодні / Франц Фанон. – К.: Вперед, 2016. – 227 с.

17. Юрчук О. У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії («Академія») / О. Юрчук. – [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://academia-pc.com.ua/product/330>

References

1. Bergson A., 1994. *Smich: Nary's pro znachennya komichnogo* [Laughter: An Essay on the Importance of Comic]. Kyiv. VD Kyuevo-Mogy'lyans'ka akademiya. 168 s. [in Ukrainian].

2. Gor'kyj Luk. *Begemoty i antylopyly' Lekcyya o nenavy'sty*. [Bitter Bow: Hippo and Antelope or Lecture on Hatred]. Gore lukovoe. Zhurnal nouchnoj mysly. URL: <https://gorky-look.org.ua/index.php/2015/04/08/lj-import-51808> [in Ukrainian].

3. Gor'kyj Luk. *Gore lukovoe. Zhurnal nouchnoj mysly* [Mountain onion. Journal of the scientific thought]. URL: <http://gorky-look.livejournal.com> [in Ukrainian].

4. Gor'kyj Luk. *Y'det s gory krest'yansky'j komsomo* [Gorky Bow: The peasant Komsomol goes from the mountain]. URL: <http://gorky-look.livejournal.com/98853.html> [in Ukrainian].

5. Gor'kyj Luk. *Kufat' neftego* [Kufat petroleum]. URL: <http://gorky-look.livejournal.com/57567.html> [in Ukrainian].

6. Gor'kyj Luk, 2015. *Nouka ot Gor'kogo Luka* [Knowledge from Gorky Luke]. Kharkiv. Vyvat. 416 s. [in Ukrainian].

7. Grabovych G., 1992. *Plody kolonializmu ta pastky postkolonializmu* [Fruits of colonialism and traps of postcolonialism]. Suchasnist. № 7. S. 57 – 63 [in Ukrainian].

8. Gundorova T., 2014. *Postkolonial'nyj roman generacijnoyi travmy ta postkolonial'ne chy'tannya na schodi Yevropy* [Post-colonial novel of generation trauma and post-colonial reading in eastern Europe]. Postkolonializm. Generaciyi. Kul'tura. Za red. T. Gundorovoyi, A. Matusyak. Kyiv. Laurus. S. 26 – 44. [in Ukrainian].

9. Zabuzhko O. *Notre Dame d'Ukraine: Ukrayinka v konflikti mifologij* [Notre Dame d'Ukraine: Ukrainian in the conflict of mythologies]. URL: <http://www.litmir.me/br/?b=199820&p=1> [in Ukrainian].

10. Zbrovs'ka N. «Nasha pani» Lesya Ukrayinka u tлумаченні Оксани Забужко (інтелектуальні парадокси культурного фемінізму) / Ніла Зборовська. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11435/11-Zborovska.pdf> [in Ukrainian].

11. *Nuzhno, chtoby Rossy'ya assocy'yrovalas' ne tol'ko s Gagary'nym, no y' s govionnym tvorozhkom, – blogger Gor'kyj Luk* [It is necessary that Russia be associated not only with Gagarin, but also with curd cheese - a blogger Gorky Luk]. Interv'yu z bloggerom Oleksiya Baturina. Fokus. URL: <https://focus.ua/society/339005/> [in Ukrainian].

12. Pavlyshyn M., 1996. *Postkolonial'na krytyka i teoriya* [Post-colonial criticism and theory]. Slovo. Znak. Dy'skurs: Antologiya svitovoyi literaturno-kry'ty'chnoyi dumky' XX st. L'viv. Litopys. S. 532 – 535 [in Ukrainian].

13. Sayid E., 2007. *Kul'tura i imperializm* [Culture and Imperialism]. Kyiv. Krytyka. 608 s. [in Ukrainian].

14. Tompson E., 2006. *Trubadury imperiyi. Rosijs'ka literatura i kolonializm* [Troubadours of the Empire: Russian Literature and Colonialism]. Kyiv. 368 s. [in Ukrainian].

15. Tytar O.V., 2015. *Ukrayins'ki nacional'ni i kul'turni identy'chnosti u globalizovanomu sviti (na pry'kladi kul'tury Slobozhanshhy'ny')*: monografiya [Ukrainian national and cultural identities in a globalized world (on the example of the Slobozhanshchyna culture): monograph]. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina. 349 s. [in Ukrainian].

16. Fanon F., 2016. *Gnani i golodni* [Fighting and hungry]. Kyiv. 227 s. [in Ukrainian].

17. Yurchuk, O. *U tini imperiyi. Ukrayins`ka literatura u svitli postkolonial`noyi teorii* («Akademiya») [In the

shadow of an empire: Ukrainian literature in the light of post-colonial theory]. URL: <http://academia-pc.com.ua/product/330> [in Ukrainian].

T